

několikvrstevně čtení. Poučení a možná námět k další diskusi zde najde jak odborník, tak i laik, pro kterého středověká archeologie po přečtení knihy snad přestane být pouhým nalézáním mimořádných objevů, ale stane se vědeckou disciplínou, jejímž prostředkem i cílem je výzkum vedoucí k rekonstrukci středověké kultury v její komplexnosti.

PAVLÍNA CERMANOVÁ

Jan FROLÍK – Jan MUSIL, *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka II. Kamnové kachle, část první*, Archeologický ústav AV ČR, Praha – Regionální muzeum v Chrudimi, Praha – Chrudim 2016 (= Sbírky Regionálního muzea v Chrudimi, Historická řada 8/II)

175 s., ISBN 978-80-87365-95-3

Regionální muzeum v Chrudimi se i ve věku překotné digitalizace drží tradičního způsobu zpřístupňování svých sbírkových fondů pro badatelské účely. Pokračuje ve vydávání knižní katalogové edice, založené už v roce 1979 a dodnes ponechané v původní grafické úpravě. V dosavadních devíti svazcích nevelkého formátu se ale podařilo publikovat jen menší část nashromážděných předmětů. Za skutečností, že v tomto vzorku výrazně převažují archeologické nálezy, stojí hlavně velká píle Jana Frolíka. V začátcích edice se samostatným zpracováním souboru středověkých militarií podstatně přičinil i Tomáš Durdík.

Ze všech dosud vydaných svazků doznal zdaleka největšího citačního ohlasu Frolíkův katalog středověkých a raně novověkých kachlů. K dispozici je od roku 2003, kdy byla literatura o historickém kamnářství na práce tohoto druhu chudá. Záhy poté přibýlo několik podobných publikací muzejních kolekcí kachlů a celkově došlo k publikačnímu boomu pramenné materie. Katalog kachlů z Chrudimska však stále patří k hojně ohmatávaným položkám v příručních knihovničkách specialistů, byť představuje ukázkový příklad nepovedeného způsobu prezentace. Veškeré fotografie kachlů jsou totiž reprodukovány ve formátu poštovních známek. Značný studijní potenciál kachlové sbírky chrudimského muzea vychází z velké ikonografické pestrosti výzdobných reliéfů, přičemž punc unikátnosti jí dodává početný soubor pozdně gotických motivů, které

lze díky signaturám spojit s produkcí jednoho hrnčíře.

Ve zmiňovaném katalogu kachlů naprosto převažují tzv. staré nálezy, tj. nálezy učiněné ještě předtím, než se konstitovala archeologie středověku. Dnešní znalosti o okolnostech nabytí těchto sbírkových předmětů jsou tedy značně kusé, v lepším případě disponujeme alespoň prostým záznamem nálezové lokality. Ovšem ani nově vydaný svazek, speciálně věnovaný početné kolekci kachlů z hradu Košumberka, neznamená zásadní obohacení pramenné základny o soubory získané řádnými archeologickými výzkumy. Předmětem publikace jsou znovu nálezy, které mají hodnotu sběrového materiálu. V katalogu z roku 2003 chybějí, protože většina z aktuálně prezentovaných kachlových nálezů byla uskladněna přímo na hradě, na půdě purkrabství, kde k jejich znovuobjevení došlo v roce 2008. Vykopány byly většinou ve dvacátých letech 20. století při rozsáhlých terénních a stavebních úpravách hradního areálu.

Není-li v obecné rovině sporu, že kachle nalezené mimo řádné archeologické výzkumy zasluhují publikaci i v dnešní době (výpovědní hodnotu si udržují hlavně pro srovnávací studium výzdobných motivů), tentokrát se vkrádají velké pochybnosti stran smysluplnosti knižního katalogu. Drtivá většina ze sedmi stovek katalogových položek jsou totiž drobné fragmenty, u nichž nelze určit motiv a většinou ani není naděje, že se to v budoucnu podaří. Položky, které mají určitý studijní význam, tvoří maximálně desetinu souboru. Nebylo by tedy na škodu věci, kdyby byl předmětný soubor publikován jen formou výběrového katalogu, např. jako časopisecký článek. V tomto ohledu je paradoxní, je-li dokumentace nyní publikovaných zlomků kachlů, z nichž většina nemá prakticky žádnou hodnotu, otištěna v násobně větším měřítku oproti často kompletně dochovaným kachlům, jimž se dostalo publikace ve zmiňovaném katalogu z roku 2003.

Faktem je, že první část katalogu kachlů z hradu Košumberka využije jen několik málo specialistů, a to ještě budou odkazovat na pouhý zlomek prezentovaných položek. Otázkou zůstává, co bude obsahem druhého svazku. Autoři avizují vedle katalogového zpracování zbývající části kolekce i analýzu celého souboru. Ovšem pokud si pro druhou část takřikajíc nešetří skutečně zajímavé ukázky kachlů, není šance, že se jim podaří efektivně přispět k dosavadnímu bádání o pozdně středověkém a raně novověkém kamnářství. Jako specialista na kachle bych měl v zásadě kvitovat publikaci zpřístupňující formou

katologu objemnou pramennou materii, v tomto prípade však ani pri najlepšej vŕli nedokážu obhajovať financovanie výroby knihy z verejných zdrojů, zvláštē když náklad dosáhl rovných pēti stovok kusů. Je to jasné plýtvání.

Maně si vzpomínám, jak před dvaceti lety byly na chodbách pražského Archeologického ústavu AV ČR delší dobu skladovány ve vysokých řadách tlusté katalogy keramických střepů z prosulého neolitického sídlištē v Bylanech. V osmdesátých letech minulého století byly vydány v natolik vysokém nákladu, že o převážnou většinu výstisků neměl nikdo zájem. Jan Frolík musel kolem nepotřebných a překážejících stohů potišťeného papíru projít bezpočtukrát. Ale jak vidno, jako memento se do jeho hlavy nevtiskly.

JAN KYPTA

Helena BŘEZINOVÁ – David KOHOUT et al., *Středověké textilní a barvířské technologie. Soubor textilních fragmentů z odpadních vrstev z Nového Města pražského*, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Praha 2016

461 s. + 239 obr., ISBN 978-80-87365-91-5

Impulzom pre napísanie publikácie sa stali nálezy zvyškov textílií z troch archeologických výskumov z roku 2004 v novomestské „Jámě“. Daný priester, pôvodne močiar, bol po založení Nového Města pražského využívaný ako smetisko pre domový odpad z blízkych parciel a pre vývoz stavebnej sute. Vďaka vlhkému prostrediu sa medzi nálezmi dochovalo aj značné množstvo organického materiálu. Podstatnú časť z toho tvorilo viac ako 1 500 kusov textílií. Uvedený súbor ponúkol odborníkom pomerne detailný pohľad na rozsah bežne používaných textílií v skúmanej lokalite a tiež na technológie stredovekého farbenia textílov. Práve uvedená oblasť ostávala do neďávna pre vedcov neznáma. Bez využitia prírodovedných metód sa pôvodná farebnosť látok zisťovala veľmi ťažko.

Kolektív autorov pripravil rozsiahlu knihu so snahou postihnúť témy, ktoré súvisia so súborom objaveného textilu, a následne i komplexne spracovať tému textilnej výroby stredoveku od spriadania nití po obchod. Prvé dve kapitoly *Pramenná základna a Historie bádání o středověkém textilnictví* pripravili hlavný autori v spolupráci s Milenou Bravermanovou. V nich zhrnúli

pramene pre výskum textilu a priblížili doterajšie bádanie v danej oblasti. Nálezové okolnosti skúmaného súboru textílií predstavila autorka archeologického výskumu Michaela Selmi Wallisová. V kapitole sa venuje terénnej situácii nálezu a tiež mnohým prírodovedným analýzám, ktoré poskytli dôležité informácie pre záverečnú interpretáciu. Mnohí archeológovia ocenia zhrnutie najnovších informácií k metodológiám výskumu textílií v kapitole *Způsob ošetření a textilně technologický průzkum fragmentů* od reštaurátorky Vendulky Otavské.

Hlavná časť publikácie, kapitola *Středověké textilní technologie*, je venovaná procesu výroby textilu od spriadania nití k zhotoveniu plátna. Helena Březinová, ktorá sa už niekoľko desaťročí špecializuje práve výskumu textílií z archeologických kontextov, v nej rozobrala zmenu, ktorá sa v textilníctve začala odohrávať v druhej polovici 13. storočia. Priblížila i ďalšie špecializované remeslá, ktoré úzko súvisia s celkovou štruktúrou a organizáciou textilnej výroby na prelome 14. a 15. storočia. Čitatelia si v knihe nájdu postupný proces spracovania ako rastlinných, tak i živočíšnych vlákien do podoby textílií (súkenníctvo, plátenníctvo). Každá dielčia fáza je dokumentovaná i dobovými vyobrazeniami s podrobným popisom, vrátane popisu horizontálneho podnožkového tkáčskeho stavu z roku 1554. Zároveň sa Březinová venovala detailne jednotlivým druhom tkanín, resp. väzbám, ktoré tkáči vytvárali pri tkaní, a charakteru použitých nití.

Spriadanie nití je jedna z kľúčových fáz v procese tvorby textilu, behom níž sú jednotlivé drobné vlákna spojované do pevnej rovnomerne silnej priadze (nite) buď do pravej strany (zákrut Z), alebo do ľavej (zákrut S). Spriadanie do dvoch rozličných strán nie je náhoda, ale zámer. Kombinácia nití so zákrutom S a Z sa podieľala na vzhľade i vlastnostiach tkanín. Najbežnejšou je väzba plátňová, pri ktorej boli v analyzovanom súbore použité osnovné nite so zákrutom Z a útkové nite so zákrutom S. Ďalšie väzby sú odvodené od spôsobu ukladania útkových nití.

Osobitú pozornosť venujú H. Březinová a M. Bravermanová produkcii a väzbám na tkaninách z hodvábu. Pri hodvábe sa totiž objavujú i oveľa sofistikovanejšie väzby, nielen jednoduchá plátňová, ale aj zložitejšie, ktoré vytvárali geometrické, rastlinné alebo zvieracie motívy. Okrem podrobných analýz dochovaných fragmentov textílií sa H. Březinová dotkla aj problému proveniencie vlnených látok. Otázka pôvodu sa rieši veľmi obťažne, lebo súčasné textilné technologické rozborý neumožňujú stanovenie miesta pôvodu zhotovenia. Vyplýva to aj zo skutočnosti,